

Posudek na habilitační práci Tomáše Profanta „Kritika rozvoja. Od osvietenstva, cez kolonializmus až po súčasnosť“, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Univerzita Komenského, Bratislava.

Habilitační spis předložený Tomášem Profantem („Kritika rozvoja. Od osvietenstva, cez kolonializmus až po súčasnosť“) se zabývá se zabývá vědecky i společensko-politicky nesporně velmi významnou problematikou, ve slovenském (i českém) prostředí doposud málo frekventovanou. Nejde tedy v tomto případě o práci, co by se omezovala na pojednání v akademickém prostředí opomíjeného námětu s nejasnou relevancí nebo na identifikaci a zacelení „mezery v poznání“ v rámci dlouhodobě etablované vědecké agendy, nýbrž jde o normativně orientovaný spis, který chce svým dílem přispět k prosazení paradigmatické změny, resp. přechodu k pluralismu výzkumných programů.

Při hodnocení předloženého spisu je podle mého názoru důležité vzít v úvahu, že posuzovaná habilitační práce pojednává o rozsáhlém a markantně vnitřně rozrůzněném souboru rozvojových a post-rozvojových témat zřetelně interdisciplinárního charakteru s velmi rozvětvenými a různě odstupňovanými vazbami k řadě dalších témat. To je okolnost, která rozhodně neusnadňuje uspokojivé pojednání této problematiky, a to i v případě relativně omezených nároků na analytickou kvalitu a celkovou přehlednost výkladu. Ještě důležitější však je, že velmi široký záběr Profantovy práce zřetelně souvisí s problémy koncepčního rázu, což se – mimo jiné – bezprostředně týká i způsobu, jakým jsou vymezeny cíle této práce a zejména jejich adekvátnosti, kterou je třeba posuzovat pochopitelně v první řadě s ohledem na charakter předloženého spisu jako podkladu pro habilitaci. A z tohoto hlediska nemůže hodnocení dané habilitační práce vyznít příznivě.

Cíle a poslání předložené habilitační práce – beru přitom v úvahu především příslušné formulace z Úvodu a abstraktu – jsou vymezeny široce a poněkud vágně, přičemž v dané podobě jsou pro habilitační spis nevhodné a nepostačující, přinejmenším v tom smyslu, že z nich dostatečně jasně nevyplývá předpokládaný celkový originální vědecký, resp. výzkumný přínos práce. S výjimkou dvou kapitol (páté a šesté, snad do jisté míry ještě sedmé) je obtížné v předložené práci jednoznačně identifikovat autorovy specifické výzkumné cíle a na tomto základě se pak pokoušet posoudit původnost a s mírou této původnosti související relevanci a vědeckou přínosnost autorem prezentovaných zjištění a závěrů, eventuálně originalitu autorových reinterpretací různých tezí a argumentů již obsažených v agendě post-rozvojových studií. Předložená práce v tomto klíčovém ohledu nepřesvědčuje o tom, že je koncepčně dostatečně zvládnutá.

Problematický moment představuje v autorově výkladu akceptovaný způsob, resp. míra definování post-rozvojového přístupu. Podle mého názoru je tato míra velmi nízká. Nemám však v úmyslu v této souvislosti autora kritizovat za to, že daný problém „nevyřešil“. To bych považoval už za kritiku nepřiměřenou, protože v daném ohledu nelze totiž nevzít patřičně

v úvahu, že se příslušný autorův výklad prostě pohybuje v rámci stávajícího horizontu a standardů post-rozvojového myšlení. Je otázkou, zda se autor měl či mohl úspěšně pokusit daný horizont v tomto bodě překročit. Domnívám se však, že diskusi o tomto klíčovém problému mohla a měla být v posuzované práci věnována větší pozornost a že k tomu byly v tomto případě jak (opravdu více než dostatečné) důvody, tak koneckonců i disponibilní prostor.

Je škoda, že se autor nepokusil analyticky produktivním způsobem navázat na jím upřednostněné vymezení sdílených prvků post-rozvojového přístupu A. Escobarem (zájem o lokální kultury a poznání; kritický postoj k zavedeným vědeckým diskursům; obrana a podpora lokálních, pluralistických hnutí zdola) zevrubnou analýzou vazby těchto prvků k odmítnutí rozvojového paradigmatu a jeho technokratických a autoritativních-poručnických implikací. Taková analýza by byla velice užitečná, kromě jiného, pro lepší pochopení shod a odlišností předpokladů a mechanismů vedoucích k odmítnutí rozvoje anebo – „pouze“ – k pozicím začlenitelným do rámce koncepcí „alternativního rozvoje.“

Bylo by rovněž velmi užitečné pokusit se dostatečně vyjasnit, co všechno vyplývá z autorem akceptovaného stanoviska, že stěží lze hovořit o jednotné post-rozvojové teorii (s. 55). Na tuto tezi by bylo zapotřebí navázat obšírnějším výkladem k příčinám a důsledkům vnitřní diverzity pozic uvnitř post-rozvojové perspektivy. Pokud jde například o zjevně důležité téma koexistence „neopopulistického“ a „radikálně demokratického“ směru v post-rozvojovém myšlení, bylo by velmi užitečné a zajímavé pokusit se blíže charakterizovat a srovnat jejich profilující prvky, resp. jejich konstelace – v tomto ohledu autorův výklad podněcuje k řadě smysl dávajících otázek, k nimž ovšem nenabízí explicitní odpovědi ani vysvětlení, proč je popřípadě obtížné se uspokojivých odpovědí dobrat.

Kladem posuzovaného rukopisu je, že spektrum post-rozvojových tezí, které autor představuje (tezí týkajících se historické podmíněnosti politiky rozvojové spolupráce; koexistence, (dis)kontinuity a vlivu prvků autoritářského a liberálního vládnutí v koloniální a postkoloniální éře; pojetí rozvoje jako režimu vládnutí nad globálním Jihem; vztahu, resp. směřování imanentního a intencionálního rozvoje; problému technokratických a autoritářských implikací rozvoje a jeho přetrvávajícího eurocentrismu; vztahu mezi mocenskou nerovností, poručnictvím a rozvojem; depolitizace, tvorby a banalizace touhy po rozvoji; rasistického charakteru stereotypů uplatňovaných v rámci rozvojové pomoci; pojetí post-rozvojové praxe; argumentace ve prospěch „kritiky kritiky“ post-rozvojové teorie atp.), je dostatečně široké a reprezentativní na to, aby umožnilo získat funkční představu o pozoruhodně rozsáhlém záběru post-rozvojové perspektivy. Takovéto představení ústředních témat post-rozvojového přístupu by mohlo být postačujícím a legitimním hlavním cílem publikace určené pro širší veřejnost, nikoli ovšem habilitačního spisu.

Pokud jde o pohled na formální stránku předložené práce, v textu se sporadicky vyskytují různé prvky nesouladu a nepřesností, které pravděpodobně do značné míry souvisí

s transformací několika předcházejících článků autora na kapitoly předloženého habilitačního spisu. Autor například nechal vždy náležitě v úvahu, že jako první kapitolu zařadil Úvod, a místy pak uvádí matoucí informace o pořadí, resp. očíslování jednotlivých kapitol: třeba v Úvodu v oddílu Obsah práce konstatuje, že rozvoji během kolonialismu se věnuje druhá kapitola, což ale neodpovídá skutečnosti, protože jde o třetí a nikoli druhou kapitolu. Na začátku páté kapitoly („Debata medzi postrozvojom a jeho kritikou“; s. 64). autor po konstatování „kým predchádzajúca kapitola predstavila základné myšlienky postrozvojového prístupu (...)“ pokračuje v dalším odstavci oznámením „najprv stručne uvediem základné myšlienky postrozvoja (...)“; v příslušných pasážích uvedené kapitoly ovšem (lze říci, že naštěstí) nenásleduje avizované – v dané souvislosti redundantní – opakované představení základních myšlenek post-rozvoje, resp. nějaký výklad, co by tomu skutečně odpovídal. Jde zde pravděpodobně o dílčí projev zmíněného přepracování článků autora do kapitol rukopisu; některé formulace byly jistě funkční v původním článku, ovšem v kontextu daného rukopisu už tomu tak není.

Závěrem bych chtěl zdůraznit, že analýzu post-rozvojového přístupu považuji za nosné a relevantní téma a pokusy o monografické zpracování post-rozvojové problematiky za užitečné a vítané. Uspokojivé zpracování tohoto tématu je ovšem velmi náročným úkolem, což svým způsobem ilustruje zde posuzovaná práce. Moje hodnocení předloženého spisu není příznivé, a to především z toho důvodu, že podle mého názoru nejde o dostatečně koncepčně zvládnutou práci.

Předložený spis nedoporučuji k obhajobě.

V Brně dne 1. 12. 2020

prof. PhDr. Maxmilián Strmiska, Ph.D.